Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 43, Aralık 2019, s. 260-268

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32617>

Jiyan AKTAŞ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, jiyan.aktas02@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Hasan DELEN

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi

Anabilim Dalı, hdelen@erbakan.edu.tr

UZMAN GÖRÜŞLERİ EŞLİĞİNDE VİYOLONSELİN, LİSANS EĞİTİMİ SÜRECİ İLE MESLEKİ HAYAT İÇERİSİNDE EDİNİLEN BİLGİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI¹

Özet

Eğitim, insanın doğumdan ölümüne kadar hayatın her evresinde toplumsal yaşamı etkileyen ve aynı zamanda dönüştüren bir olgu olduğu bilinmektedir. Geçmişten geleceğe var olan bilgilerin aktarılması ancak eğitim sayesinde gerçekleştirilir. Müzik eğitimi ise insanlık için vazgeçilmez bir değişim ve dönüşüm sürecidir. Müzik kişiye kendini müzikal alanda ifade etme şansı verir. Müzik eğitimi ise önemli bir yer tutmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda viyoloncelin, lisans eğitimi süreci ile mesleki hayat içerisinde edinilen bilgilerin karşılaştırılması ve kullanılan müfredatın gereksinimleri ne doğrultuda karşıladığı irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla uzman görüşlerine başvurulup, elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenip sonuçlar irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Müzik Eğitimi, Viyoloncel, Viyoloncel Eğitimi

¹ Bu araştırma, 3. Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumunda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

COMPARISON OF THE VIEWS OF THE INSTRUCTORS ABOUT CELLO, ACADEMIC TRAINING PROCESS AND PROFESSIONAL LIFE

Abstract

Education is known to be a phenomenon that affects and transforms social life at every stage of life from birth to death. It is only through training that the transfer of knowledge from the past to the future exists. Music education is an indispensable process of change and transformation for humanity. Music gives the person a chance to express himself in the musical field. Instrument teaching has an important place in music education.

In line with this information, it is aimed to compare the knowledge acquired in the professional life and the process of undergraduate education and how the curriculum meets the requirements. For this purpose, expert opinions were consulted through a semi-structured interview form, and the data obtained were analyzed by content analysis method and the results were examined.

Keywords: Education, Musical Education, Cello, Cello Education.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe hayatımızı düzenleyen ve çevremizdeki insanlarla uyum içerisinde yaşamamıza olanak sağlayan, yaşam boyu devam eden bir davranış değiştirme süreci olan eğitim, fiziksel ve sosyal çevre içerisinde hayatımızın bütün alanlarında kendini hissettirmektedir. Bireyleri ve toplumları biçimlendirme, yönlendirme, değiştirme, geliştirme ve yetkinleştirmede en etkili süreçlerin başında eğitim gelir (Aktaran: Yüksel, 2018: 6).

Eğitim, kavramsal olarak geçmişten günümüze kadar toplumların ve bireylerin gelişimlerine yönelik çok yönlü açılardan değerlendirilerek, farklı bakış açılarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır.

Eğitim bireysel ve toplumsal hayatı biçimlendirmek, düzenlemek ve denetlemek amacıyla, bilinçli olarak, toplumsal norm ve deneyimlerin genç kuşaklara aktarılması faaliyetidir (Gökçe, 2005: 105).

Eğitim kavramının birçok tanımında yer alan ‘kasıt’ ve ‘istendik’ kelimelerinin yer alması, eğitimin birtakım rastlantılar sonucu değil, aksine planlı, programlı süreçler ve bu süreçleri düzenleyen, denetleyen kişi ve kurumların olduğunu apaçık göstermektedir.

Eğitim, insanın doğumdan ölümüne kadar hayatın her evresinde toplumsal yaşamı etkileyen ve aynı zamanda dönüştüren bir olgu olduğu gibi gelecek kuşaklara da var olan bilgilerin aktarılması ancak eğitim sayesinde gerçekleştirilir. Tabii ki her disiplinde var olan ve kendini mütemediyen gösteren eğitim müzik alanında da geçmişten günümüze varlığını şüphesiz sürdürmeye devam etmiştir. Müzik eğitimi ise insanlık için vazgeçilmez bir değişim ve dönüşüm sürecidir.

Müzik Eğitimi

Müzik, insanları müzisyen, dansçı ya da dinleyici olarak özel biçimlerde bir araya getiren toplumsal bir faaliyettir. Bu toplumsal faaliyetlerin müzik yoluyla dengelenmesi toplumsal kimliğin somut bir ifadesini oluşturmakta ve güçlü duygusal bir deneyim sağlanmaktadır. Müziğin harekete geçirdiği ilişkiler toplumun bütününe kapsayarak kitlelerde ortak bir bilinç

oluşturulmasını sağlamaktadır (Aktaran: Özdek, 2012: 15). Kaplan'ın da ifade ettiği gibi müzik sadece kişiyi bireysel anlamda geliştirmekle kalmayıp, insanlarda kolektif bir bilinç oluşturmaktadır. Bu sebeple müziğin önemi iyice kavranmalı ve bireylerin eğitiminde kullanılmalıdır.

Müzik eğitimi kavramı, müziksel bir davranışı kazandırmak, geliştirmek, farkındalık oluşturmak veya var olan bir müziksel davranışı değiştirmek amacı ile yapılan etkinlik süreçlerini tamamına verilen isimdir (Uçan, 1997: 29).

Platon'a göre, erdemli insan yetiştirmenin yolu Müzik Eğitiminden geçer. Platon, "Devlet" isimli eserinde söz, ritim ve makamın birleşmesinden oluşan müziğin etki gücünün çok fazla olduğunu belirtmiştir.

Sanat eğitimi; bireyin yaratma güdüsünü doyurmak, estetik ihtiyaçlarını karşılamak, beğeni duygusunu geliştirmek ve içinde yaşadığı gerçekliğe daha duyarlı olmasını sağlamak üzere yapılandırılan etkinlik ve etkileşimlerden oluşmaktadır. Bu yüzden bireyin bilişsel ve devinışsel yönlerinin yanında, özellikle duyuşsal yönünün gelişmesinde de çok önemli bir yere sahiptir. Fonetik, plastik ve dramatik sanatlar olarak üçe ayrılan sanat eğitiminde müzik eğitimi fonetik sanatların en önemlilerinden birisidir (Aktaran: Özdek, 2012: 14).

Müzik eğitiminin birçok amacı vardır fakat genel amaçları arasında bireyin ulusal bir kimlik edinmesiyle ilgili amaçları sıralamak gerekirse:

- Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası müzik kültürlerini tanımak,
- Kişilik ve özgüven gelişimine katkı sağlamak,
- Müzik yoluyla bireysel ve toplumsal ilişkileri geliştirmek,
- Müziksel algı ve bilgilerini geliştirmek,
- Bireysel ve toplu olarak değişik türlerde şarkı söyleme dinleme ve çalma etkinliklerine imkân sağlamak,
- Türkçeyi doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak -Millî birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran müzik kültürü ve birikimine sahip olmalarını sağlamaktır (İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı, 2006: 6).

Müzik eğitimi bir bütündür. Ancak, genel, özengen ve mesleksel olarak nitelendirilen üç ana amaca ve üç ana kitleye yönelik olarak tasarlanıp gerçekleştirilir. Bu üç ana amaç ve kitleden daha çok hangisine yönelik ise ona uygun bir nitelik kazanır. Buna göre müzik eğitimi, genel müzik eğitimi, özengen müzik eğitimi ve mesleksel müzik eğitimi olmak üzere üç ana türe ayrılır (Uçan, 1990, 1994, 1997: 8-31-32).

Genel müzik eğitimi: herkes için gerekli ve zorunludur, bu nedenle ayırım yapılmaksızın herkese yöneliktir. Genel müzik eğitimi, herkes için gerekli ve zorunlu olan genel eğitimin vazgeçilmez bir boyutu ve ögesidir. Herkese sağlıklı, dengeli ve nitelikli ya da kaliteli bir insanca yaşam için gerekli asgarî ortak genel müzik kültürü kazandırmayı amaçlar. Özengen müzik eğitimi; müziğe karşı ilgili, istekli ve daha yatkın olan amatör kişilere yönelik olup, müzikten zevk ve doyum sağlamak ve bunu olabildiğince sürdürüp geliştirmek adına gerekli müziksel davranışları kazandırmayı amaçladığı belirtilmiştir. Son olarak mesleki müzik eğitiminin de müzik alanıyla ilgili meslek seçimi yapan, düşünen, müziğe belirli bir oranda

yetenekli olan kişilere yönelik, müziksel davranış kazandırmayı amaçladığı vurgulanmaktadır (Uçan, 2005: 30-32).

Viyolonsel Eğitimi

Viyolonsel keman ailesine ait yaylı çalgılardandır. En yakın atası “viol” ailesine mensup “viola da gamba”dır. Altı telli ve perdeli bir çalgı olan viola da gamba, bacakların arasında tutularak çalındığı için bacak viol’ü anlamında bu isimle anılmıştır (Aktaran: Önder, 2012: 2).

Viollerin zaman içinde geçirdikleri değişiklikler violin (keman) ailesinin oluşmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Bir dönem aynı ortamlarda kullanılsalar bile seslerinin narin ve az oluşu, violin ailesinin karakteristik ve yüksek sesine yenik düşmelerine neden olmuştur (Yüksel, 2007: 75).

13. yüzyıldan itibaren görülen viol ailesi 16. yüzyılda popüleritesini yitirmeye başlamış ve viola da gamba 18. yüzyılda yerini viyolonsel bırakmıştır (Aktaran: Önder, 2012: 3).

Günümüzde mesleki müzik eğitimi veren kurumlar; konservatuarlar, güzel sanatlar fakülteleri bünyesinde bulunan müzik bölümleri ve eğitim fakülteleri bünyesinde bulunan güzel sanatlar eğitimi bölümü müzik eğitimi anabilim dallarıdır. Bu kurumlarda verilen mesleki müzik eğitiminin bir boyutu da çalgı eğitimidir. Demirbatır’a (1996) göre çağdaş toplumlarda çok yönlü bir yaklaşımla uygulanmaya çalışılan eğitim sürecinde sanat eğitimi, eğitimin; müzik eğitimi sanat eğitiminin, çalgı eğitimi, müzik eğitiminin; viyolonsel eğitimi de çalgı eğitiminin temel boyutlarından biridir.

Çalgı eğitimi, çalgı öğretimi yoluyla bireyler ve onların oluşturdukları toplulukların devinisel, bilişsel ve duyuşsal davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişiklikler oluşturma da bu nitelikte yeni davranışlar kazandırma sürecidir (Uçan, 1980: 11).

Çalgı eğitiminin bir boyutu olan viyolonsel ise müzik eğitiminde kullanılan yaylı ailesinin tenor sesli çalgısı olarak yerini almaktadır.

Viyolonsel ilk olarak ülkemize 20. Yüzyılın başlarında denk gelmektedir. Osmanlı imparatorluğunun batılılaşma, evrenselleşme hareketiyle birlikte, viyolonsel ilk olarak çok sesli batı müziği icra etmek için bando ve orkestralarda kullanıldığı görülmektedir. Daha sonrasında ise 1925 tarihli musiki muallim talimnamesinin 9. Maddesinde öğretimi zorunlu tutulan çalgılar içerisinde yer almıştır.

Viyolonsel çalgısının ülkemizde ilk eğitimini veren kişi ise bugün ki Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (Riyaseti Cumhuriyet Orkestrası) üyesi Edip Sezen’dir (Aktaran: Cömert, 2017: 3).

Günümüzde viyolonsel eğitimi güzel sanatlar liseleri, konservatuarlar, güzel sanatlar fakülteleri ve eğitim fakülteleri müzik bölümlerinde verilmektedir. Bunun yanında çeşitli özel kurumlarda da eğitimi verilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Viyolonsel çalgısının, lisans eğitimi süreci ile mesleki hayat içerisindeki edinilen bilgi ve tecrübelerin karşılaştırılması ve kullanılan müfredatın gereksinimleri ne doğrultuda karşıladığı irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, “Lisans dönemi sürecinde kullanılan viyolonsel eğitimi müfredatı, mesleki hayatı ne derecede karşılamaktadır?” cümlesi problem durumu olarak belirlenmiştir. Buna göre aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Araştırmaya katılan uzmanların, eğitimini aldığı müzik türü (Klasik Batı Müziği, Türk Müziği vs.) ile mesleki hayatlarındaki icra ettiği tür ile arasındaki fark ne ölçüdedir?
2. Araştırmaya katılan uzmanların, mesleki tecrübelerinden yola çıkarak lisans sürecinde aldığı viyolonsel eğitiminin hedef ve içerik açısından nasıl olmasını istemektedirler?

Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde bu alanda, lisan eğitimi sürecinde edinilen bilgiler ile mesleki hayat içerisinde edinilen bilgilerin karşılaştırılmasına yönelik araştırmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma; lisans eğitimi sürecinin irdelenmesi ve meslek hayatında ki ihtiyaçları ne ölçüde karşıladığı ve buradan yola çıkarak müfredatlarının incelenmesine ve ihtiyaç durumunda yenilenmesi noktasında önem taşımaktadır.

Varsayımlar

Bu araştırmadaki;

- Araştırma yöntemlerinin araştırmanın amacına ve konusuna uygun olduğu,
- Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların geçerli ve güvenilir olduğu,
- Görüşme yapılan ortamın ideal koşullarda olduğu,
- Görüşme yapılan uzmanların alanında yeterli olduğu, varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma;

- Alanında uzman 10 kişinin görüşleri ile,
- Viyolonsel çalgısı ile,
- Konuyla ilgili ulaşılabilen kaynaklarla ve yapılan araştırmalarla,
- Araştırma için ayrılan süre ve araştırmacının sağlayabileceği maddi olanaklarla sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu araştırmada “nitel araştırma” yönteminden yararlanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik izlenen bir süreç olarak tanımlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39).

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni viyolonsel eğitimi, örneklemi ise viyolonsel eğitiminin mesleki hayat açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada verilere, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formları araştırmacıya hem sabit şekilde hem de ilgili alanda derinlemesine cevap verilmesini amaçlar. Görüşlerine başvurulmuş kişiler kendilerini daha rahat ifade etme şansı tanır. Konu üzerinde daha ayrıntılı bilgiler edinmeyi sağlarken kontrolün kaybedilip konu dışı olayların üzerinde daha fazla zaman geçirilmesini de peşinden getirebilir (Büyükoztürk vd., 2008: 160).

Çalışma Grubu

Viyolonsel alanında uzman 10 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu kişilere ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

Görüşmeye katılan uzmanlara mezun oldukları okullar.

Şekil– 1 Görüşmeye Katılan Uzmanların Mezun Oldukları Okullar Hakkında Bilgi

“Şekil-1” de görüldüğü üzere görüşlerine başvurulmuş uzmanların, %40’ı konservatuvar (batı müziği), %30’u müzik eğitimi anabilim dalı ve konservatuvar (Türk müziği) mezunudur.

Şekil– 2 Görüşmeye Katılan Uzmanların Viyolonsel Geçmişi

“Şekil-2” de görüldüğü üzere görüşlerine başvurulmuş uzmanların, %50’si “30-40 yıl”, %20’si “40 ve üzeri”, %20’si “10-20 yıl” ve %10’u “20-30 yıl” süresince viyolonsel icra ettikleri belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan, açık uçlu soruların cevaplarına içerik analizi yapılmıştır.

İçerik analizindeki temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda yapılan işlem elde edilen benzer verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek, böylece okuyucunun anlayacağı bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 227).

BULGULAR ve YORUM

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Araştırmaya katılan uzmanların, eğitimini aldığı müzik türü (Klasik Batı Müziği, Türk Müziği vs.) ile mesleki hayatlarındaki icra ettiği tür ile arasındaki fark ne ölçüdedir?” alt problemine ait bulgu ve yorum aşağıda verilmiştir.

Şekil- 3 “Eğitimi Aldığınız Müzik Türü (Klasik Batı Müziği, Türk Müziği vs.) İle Mesleki Hayatınızda İcra Ettiğiniz Tür Arasında Bir Fark Var Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevaplar.

“Şekil-4” de görüldüğü üzere görüşlerine başvuru uzmanların “Eğitimi aldığınız müzik türü (Klasik Batı Müziği, Türk Müziği vs.) ile mesleki hayatınızda icra ettiğiniz tür arasında bir fark var mıdır?” sorusuna cevap olarak, %60’ı “fark yok” derken, %40’ı “fark var” şeklinde cevapladığı görülmektedir.

Bu cevaplara bağlı olarak uzmanların aldıkları eğitim ile meslek hayatlarında icra ettikleri tür arasında büyük oranda fark olmadığı gözlenmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Araştırmaya katılan uzmanların, mesleki tecrübelerinden yola çıkarak lisans sürecinde aldığı viyolonsel eğitiminin hedef ve içerik açısından nasıl olmasını istemektedirler?” alt problemine ait bulgu ve yorum aşağıda verilmiştir.

Şekil- 4 “Mesleki Tecrübelerinizden Yola Çıkararak Lisans Döneminde Aldığınız Viyolonsel Eğitiminin Hedef ve İçerik Kapsamı Açısından Nasıl Olmasını İsterdiniz?” Sorusuna Verilen Cevaplar.

“Şekil-5” de görüldüğü üzere görüşlerine başvurulmuş uzmanlara “Mesleki tecrübelerinizden yola çıkarak lisans döneminde aldığınız viyolonsel eğitiminin hedef ve içerik kapsamı açısından nasıl olmasını isterdiniz?” sorusuna cevap olarak, %90’ı okulda alınan eğitim ile mesleki hayat arasında farklılık var, %80’i “müfredat yenilenmeli”, %60’ı “mesleki hayata yönelik eğitim verilmeli”, %20’si “öğretim elamanı yetersizliği”, “müfredatta Türk müziği yetersizliği”, “aldığım eğitim yetersiz”, %10’u “çağdaş Türk müziği sorunu”, “müzik eğitimi veren eğitim kurumları birleştirilmeli”, “erken yaşta müzik eğitime başlanılmalı” ve “solistlik eğitimi verilmeli” şeklinde cevapladığı gözlenmektedir.

Bu sonuçlara bağlı olarak en fazla verilen cevaplar; okulda alınan eğitim ile mesleki hayat arasında farklılık var, müfredat yenilenmeli ve mesleki hayata yönelik eğitim verilmeli olarak gözlenmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Aşağıda araştırmada bulgulara dayalı elde edilen sonuçlar listelenmiştir.

- Uzmanların mezun oldukları program ile meslek hayatındaki icra ettikleri müzik türü arasında farklılıklar tespit edilmiştir.
- Eğitimin mesleki hayattaki ihtiyaçlara yönelik yeniden programlanması gerektiği savunulmuştur.
- Genel itibarıyla müfredat değiştirilmesi yönünde görüşler sunulmuştur.
- Öğretim elemanlarının yetersizliğine dair görüşler bildirilmiştir.
- Müzik eğitim kurumlarının birleştirilmesi ve erken yaş eğitiminin önemi vurgulanmıştır.

Aşağıda araştırmanın önerileri listelenmiştir.

- Bu araştırma farklı çalgılar ile de yapılabilir.

- Bu araştırma daha fazla uzman görüşleri ile zenginleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Cömert, M. (2017). Viyolonsel Eğitimi ilgili Araştırmaların Sınıflandırılması, Sonuçlarının Alana Katkısı ve Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Ertürk, S. (1973). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayıncılık.
- Gökçe, F. (2005). Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim. Ankara: Tekağaç Yayınları.
- “İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)” (1994), Millî Eğitim Basımevi, Ankara
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012). Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Türk ve Batı Müziği Çalgıları; Viyolonsel Ders Kitabı 9. Sınıf. Ş. Yıldırım Orhan (Editör). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Web:
- http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/2012/OrtaOgretim/Devlet/GuzelSanatlarSporLis/Viyolonsel_9.pdf adresinden 15 Haziran 2019’de alınmıştır.
- <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/180014987> adresinden 15 Haziran 2019’da alınmıştır.
- Önder, O. (2012). Zeybek Müziklerinin Viyolonsel Eğitiminde Kullanılabilirliği ve Viyolonsel Eğitimine Uyarlanması, Yüksek Lisans Tezi, ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Özdek, A. (2012) Ulusal Müzik Eğitiminde Halk Müziğinin Yeri: Türkiye – Azerbaycan Örneği, Doktora Tezi, NECMETİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özgül, İ. (2009). Müzik Öğretimi ve Eğitimi, (6. Baskı). Ankara: Pagem Akademi.
- Uçan, A. (4, 5, 6 Mayıs 2004). Genel Müzik Eğitiminde Geleneksel Müziklerimizin Yeri ve Önemine Genel Bir Bakış (bildiri). I. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Van.
- Uçan, A. (1980). Çevreden Evrene Keman Eğitimi (Prof. Edip Günay ile beraber, 1980).
- Uçan, A. (1997). Müzik eğitimi: Temel kavramlar, İlkeler, Yaklaşımlar (2. Baskı). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Uçan, A. (2005). Müzik Eğitimi, Ankara: Önder Matbaacılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (7. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, U. (2018). Orta Öğretim Müzik Dersi Çalgı Eğitiminde Aile Katkısının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.